

Fictielezen in het voortgezet onderwijs

januari 2022

Leesmotivatie

We lezen het in bronnen als het PISA-onderzoek, het PIRLS-onderzoek en de Staat van het Onderwijs: het gaat niet goed met de leesvaardigheid van Nederlandse leerlingen. Parallel daaraan zien we ook de leesmotivatie bij de leerlingen teruglopen. Dit zijn geen goede ontwikkelingen, want leesvaardigheid en leesmotivatie beïnvloeden elkaar wederzijds. Wie beter kan lezen raakt meer gemotiveerd om te lezen, en wie meer gemotiveerd is zal meer en beter gaan lezen (Van Steensel e.a. 2016; Toste, 2020).

Een doel van fictie is om de lezer te amuseren en dat maakt fictielezen bij uitstek geschikt om je leesmotivatie te verhogen. We weten dat scholen al veel doen aan fictielezen. In een recent Nieuwsbegrip-gebruikersonderzoek hebben we dat ook nog eens bevestigd gekregen: 93% vindt fictielezen belangrijk of heel belangrijk!

Maar toch lukt het niet alle leerlingen even gemotiveerd te krijgen om fictie te lezen, en daarom willen we scholen hierbij ondersteunen. Boekverslagen, boekpresentaties en stillezen zijn in ieder geval veelgebruikte activiteiten en dat is de reden dat we daarvan op een rijtje gezet hebben hoe je dat het beste kunt aanpakken. In deze download hebben we dat samengevat. Hoe geef je fictieonderwijs als docent vorm en hoe zorg je ervoor dat het effectief is?

Fictieonderwijs

Fictieonderwijs helpt leerlingen bij het begrijpen en beleven van boeken. We bespreken in deze download twee verschillende aanpakken voor gesprekken rond gelezen boeken.

De basis voor boekgesprekken

Stichting Lezen (2015) formuleerde een aantal aandachtspunten voor het voeren van boekgesprekken:

1

Boekgesprekken moeten een natuurlijk karakter hebben. Als leerkracht kun je het gesprek op gang brengen en een nieuwe wending geven door gerichte vragen te stellen. Hierbij houd je rekening met hoe de leerlingen reageren: ga in op het antwoord, vraag leerlingen om op elkaar te reageren en volg ze in hun gedachtegang. Op pagina 4 en 5 vind je concrete aanpakken voor boekgesprekken.

2

Het doel van een boekgesprek is het leesplezier te versterken. Hierbij staat niet alleen de inhoud van het verhaal centraal, maar ook wat het verhaal voor de leerlingen betekent. Stel daarom geen kennis- of controlevragen waarbij leerlingen een 'fout' antwoord zouden kunnen geven.

3

Als docent moet je voldoende kennis van boeken hebben om een goed inhoudelijk boekgesprek te kunnen voeren. Deze kennis is ook nodig om vergelijkingen met andere boeken/schrijvers te kunnen maken. Lees daarom regelmatig een jeugdboek.

Fictieonderwijs (vervolg)

De aanpak van Chambers

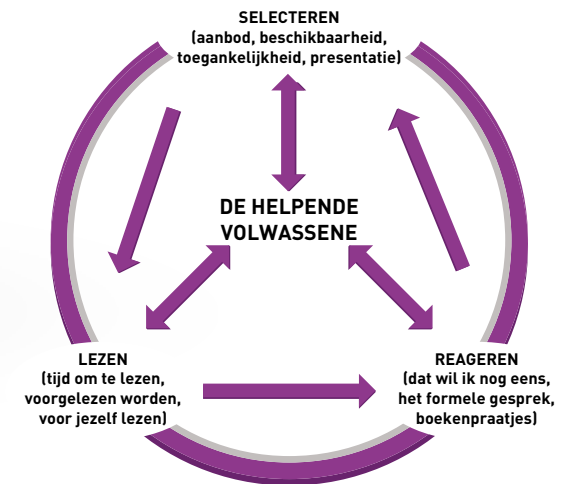
De Engelse schrijver en jeugdliteratuurdeskundige Aidan Chambers (2012) ontwikkelde een aanpak om met leerlingen over boeken te praten, die bekend is onder de naam 'Vertel eens'. Hij onderscheidt drie soorten vragen:

- Bij de **basisvragen** gaat het om eerste reacties, om een eerste indruk van het verhaal. Ze zijn bedoeld om het gesprek op gang te brengen.
 - o Bijvoorbeeld: 'Wat vond je leuk, mooi, of goed aan dit boek?'
- De **algemene vragen** hebben te maken met verwachtingen, de vergelijking met andere verhalen en de beleving van het verhaal.
 - o Bijvoorbeeld: 'Is het verhaal geloofwaardig? Wil je dit boek nog een keer lezen? Wil je nog iets anders van deze schrijver lezen?'
- De **specifieke vragen** gaan over specifieke kenmerken van het verhaal. Denk hierbij aan kenmerken van personages, locaties en perspectief.
 - o Bijvoorbeeld: 'Doet één van de personages je denken aan iemand die je kent? Of aan personages in andere boeken?'

(bron: Stichting Lezen, 2015)

Benieuwd welke vragen je nog meer kunt stellen?

Ga dan naar [Vertel eens - aanpak van Aidan Chambers](#) (pdf).

Leescirkel

De aanpak van Chambers bevat een **leescirkel** die bestaat uit drie activiteiten die met elkaar verbonden zijn: selecteren, lezen en reageren. Bij het 'selecteren' kiezen de leerlingen een boek met hulp van de docent (de helpende volwassene). De leerlingen gaan dit boek lezen en voeren vervolgens gesprekken over wat er gelezen is zoals in de aanpak van Van Koeven en Adamsky (pagina 5). Het 'reageren' krijgt vaak te weinig aandacht. Een stilleesmoment kan, als er regelmatig stillezen plaatsvindt, omgeruild worden voor een boekenkring. Een boekenkring kan leiden tot het kiezen en lezen van andere boeken uit het aanbod. De leescirkel wordt dan nog een keer doorlopen. De helpende volwassene staat centraal.

Bij deze aanpak hoort een vragenspel.

Dit vragenspel bevat kaartjes die gebruikt kunnen worden om leerlingen in groepjes boekgesprekken te laten voeren, zie [Vragenspel van Chambers](#) (website).

Benieuwd naar werkvormen voor de boekenkring?

Ga dan naar [25 korte werkvormen voor de Boekenkring](#) (pdf).

Fictieonderwijs (vervolg)

Een andere aanpak

De aanpak van Van Koeven en Adamsky (2015) is een andere aanpak die richtlijnen geeft voor het voeren van **kortdurende** boekgesprekken. Doordat de gesprekken kort zijn kunnen ze op verschillende momenten van de dag ingezet worden.

Begin het boekgesprek door vanuit één van de vier invalshoeken te vertellen over het boek dat je aan het lezen bent, of graag zou willen lezen. Daarna vertellen de leerlingen over hun eigen boek. Door leerlingen dit eerst in tweetallen te laten bespreken, zijn niet steeds dezelfde leerlingen aan het woord en is iedereen betrokken.

De aanpak van Van Koeven en Adamsky gaat uit van vier invalshoeken:

- **Beleven:** Het bespreken van de emoties die leerlingen ervaren tijdens het lezen.
- **(Ver)kennen:** Het bespreken van wat leerlingen hebben geleerd van een boek, wat ze al wisten of wat ze nog meer zouden willen leren.
- **Denken:** De leerlingen brengen de boeken in verband met zichzelf. Ze leggen verbanden en wisselen van perspectief.
- **Dwalen:** Het bespreken wat boeken bijzonder maakt. Denk hierbij aan taalgebruik, illustraties of de manier van vertellen.

Beleven	(Ver)kennen	Denken	Dwalen
Wat past bij jouw boek: spannend, verdrietig, grappig of nog iets anders? Hoe voelde je je na het lezen van je boek?	Wat wist je al over wat je in het boek las? Wat wist je nog niet en heb je geleerd? Wat zou je nog willen leren?	Met wie in het boek zou je vrienden willen zijn en met wie niet? Wie zou je zelf graag willen zijn in het boek en hoe zou jij je gedragen? Wie zou je niet willen zijn en waarom niet?	Wat maakt jouw boek speciaal?

bron: Van Koeven en Adamsky, 2015

Stillezen

Stillezen heeft als doel leerlingen te helpen bij het ontwikkelen van een goede leesgewoonte en leesvaardigheid. Het regelmatig lezen van boeken, en met name fictieboeken, kan de leesvaardigheid van leerlingen verbeteren (Jerrim & Moss, 2018). Hoe je stillezen inzet, heeft wel aandacht nodig. Je wilt voorkomen dat het door leerlingen als minder nuttig en zelfs onaangenaam ervaren wordt (Merga, 2019).

Vijf tips voor stillezen

Tip 1

Stillezen is een krachtig instrument als dit regelmatig in de lessen gebeurt. Denk hierbij aan bijvoorbeeld de laatste les van de maand of iedere eerste les van de week.

Tip 2

Maak als docent gebruik van je voorbeeldfunctie en treed op als model van een stillezer (McCracken & McCracken, 2000). Dit doe je door enthousiast boeken aan leerlingen voor te stellen, boeken hardop voor te lezen, boeken te bespreken en de vaardigheden en het plezier van lezen te promoten en aan te leren. Ga tijdens het stillezen dus geen andere dingen doen (zoals het so nakijken), maar help leerlingen met het kiezen van een goed boek met behulp van een persoonlijk gesprek.

Tip 3

Zorg voor een goede omgeving. Leerlingen kunnen, net als volwassenen, moeite hebben om te lezen in een lawaaiige of oncomfortabele ruimte. Tijdens het stillezen moet het helemaal stil zijn, zodat alle leerlingen zich kunnen concentreren op het lezen. Ook blijft iedereen bij voorkeur zitten, omdat lopen af kan leiden.

Tip 4

Bied mogelijkheden om voor of na het stillezen te praten (Merga, 2009). Een boekgesprek kan leerlingen aansporen om andere boeken te lezen. Na afloop van het stillezen kun je praten over wat er gelezen is. Op pagina 4 en 5 lees je meer over het model van Van Koeven & Adamsky en de Leescirkel van Chambers.

Tip 5

Elke leerling leest uit een zelfgekozen boek, maar let op dat een boek niet veel te moeilijk of veel te makkelijk is (Reutzell et al., 2010). Dit kan door er als docent op toe te zien dat er geen lastige woorden gedecodeerd moeten worden of vragen beantwoord moeten worden. Zo kunnen leerlingen vlot doorlezen. Hiervoor is wederom een individuele benadering noodzakelijk. Lees meer over het belang van een geschikt boek op pagina 7.

Meer lezen over dit onderwerp? Ga dan naar het artikel van Kees Vernooij: [Leerlingen worden lezers door te lezen! Stillezen warm aanbevolen](#) (pdf).

Stillezen (vervolg)

Het belang van een geschikt boek

Het leesplezier is afhankelijk van het selecteren van een geschikt boek, maar niet alle leerlingen slagen daarin (Merga, 2016). Zo kiezen sommige leerlingen een boek uit dat niet past bij hun leesniveau en interesses. Volgens Shanahan (2021) kiezen leerlingen over het algemeen boeken die moeilijk zijn. Bij zwakke lezers zou je dit onder andere kunnen verklaren doordat dit de boeken zijn waaruit ze kunnen kiezen of doordat ze niet gezien willen worden met kinderachtige boeken. Vooral bij zwakkere en minder gemotiveerde lezers kan dit de weerstand tegen lezen versterken. Maar ook sterke lezers kiezen moeilijke boeken. Daarbij laten ze zich waarschijnlijk vooral leiden door wat ze interessant vinden om te lezen.

Hulp bij het uitkiezen van boeken kan een stimulans zijn voor de leesmotivatie en daarmee ook voor de verdere leesontwikkeling. Zorg voor begeleiding en advies bij het uitkiezen van de boeken (Shanahan, 2021; Van der Sande et al., 2020). Zowel leesconsulenten als docenten kunnen hierbij helpen. Het selecteren van geschikte boeken kan gestimuleerd worden door een boekenkast te onderhouden, die interessante teksten uit verschillende genres en moeilijkheidsgraden bevat (Reutzel et al., 2010). Kennis hebben van kinderboeken is belangrijk. Het is een belangrijke voorwaarde om leerlingen te kunnen helpen bij het uitkiezen van een geschikt boek (Kozak & Martin-Chang, 2018).

Stillezen (vervolg)

Nieuwsbegrip en fictie

Uit het gebruikersonderzoek dat we in de inleiding al noemden, kwam o.a. naar voren dat docenten heel veel waarde hechten aan het inzetten op leesmotivatie. Dat zal de richting zijn waarin we onze fictie-activiteiten verder gaan uitwerken. Houd onze [nieuwsbrief](#) en [website](#) in de gaten voor meer informatie over onze plannen.

Hulp nodig?

Onze adviseurs bieden trainingen bij alle aspecten en onderdelen van begrijpend lezen, waarbij we altijd uitgaan van de meest recente wetenschappelijke inzichten over wat werkt bij (begrijpend) lezen. Kijk bij onze [trainingen](#), of maak via het [contactformulier](#) een belafsprak met een van onze begrijpend leesadviseurs. We vertellen graag over onze aanpak!

Literatuur

- Chambers, A. (2012). *Leespraat*. NBD Biblion.
- Jerrim, J., & Moss, G. (2018). The link between fiction and teenagers' reading skills: International evidence from the OECD PISA study. *British Educational Research Journal*, 45(1), 181–200. <https://doi.org/10.1002/berj.3498>
- Kozak, S., & Martin Chang, S. (2018). Preservice Teacher Knowledge, Print Exposure, and Planning for Instruction. *Reading Research Quarterly*, 54(3), 323–338. <https://doi.org/10.1002/rrq.240>
- McCracken, R. A. & McCracken, M. J. (1978). Modeling Is the Key to Sustained Silent Reading. *The Reading Teacher*, 31(4), 406–408.
- Merga, M. K. (2016). What would make them read more? Insights from Western Australian adolescents. *Asia Pacific Journal of Education*, 36(3), 409–424. <https://doi.org/10.1080/02188791.2014.961898>
- Merga, M. K. (2019). *10 ways to get the most out of silent reading in schools*. The Conversation.
- Reutzel, D. R., Jones, C. D., & Newman, T. H. (2010). Scaffolded Silent Reading: Improving the Conditions of Silent Reading Practice in Classrooms. In E. H. Hiebert, & D. R. Reutzel (Eds.), *Revisiting Silent Reading: New Directions for Teachers and Researchers* (pp. 129-150). International Reading Association.
- Shanahan, T. (2021, 13 februari). *What does the Easter Bunny have in common with the independent reading level?*. Shanahan on Literacy. <https://www.shanahanonliteracy.com/blog/what-does-the-easter-bunny-have-in-common-with-the-independent-reading-level>
- Stichting Lezen (2015). *Overboeken gesproken. Achtergronden en praktische tips voor in het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het (voorbereidend) middelbaar beroepsonderwijs*. Stichting Lezen.
- Toste, J. R., Didion, L., Peng, P., Filderman, M. J., & McClelland, A. M. (2020). A Meta-Analytic Review of the Relations Between Motivation and Reading Achievement for K–12 Students. *Review of Educational Research*, 90(3), 420–456. <https://doi.org/10.3102/0034654320919352>
- Van der Sande, L., Wildeman, I., Van Steensel, R., & Bus, A. (2019). *Lezen stimuleren via vrij lezen, boekgesprekken en appberichten: Effecten van leesbevorderingsactiviteiten in het basisonderwijs en vmbo*. (Stichting Lezen reeks; Vol. 31). Eburon.
- Van Koeven, E., & Adamsky, M. (2015). Stimuleer korte boekgesprekken. *Jeugd in School en Wereld*, 100(4), 32-35.
- Van Steensel, R., van der Sande, L., Bramer, W., & Arends, L. (2016). *Effecten van leesmotivatie-interventies: Uitkomsten van een meta-analyse*. <https://repub.eur.nl/pub/110821>
- Vernooy, D. K. (2001). *Leerlingen worden lezers door te lezen! Stillezen warm aanbevolen*. *Leesgoed*, 1(3), 126–129.